

Οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς διδάσκαλοι τῆς ρητορικῆς ἠθέλησαν νὰ θεωρήσωσι τὴν ἄλλως περιττὴν διατύπωσιν τῆς πρώτης ταύτης κατηγορίας ὡς τέχνασμα τῶν διωκόντων, οἵτινες προέταξαν ταύτην, ἵνα ἐνισχύσωσιν ἀπλῶς τὴν δευτέραν, οὐδὲ ταύτην ὅμως νομικῶς οὐσιώδη, διότι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ νομοθεσίᾳ οὐδαμῶς εὔρηται σχετικὴ καὶ διάταξις, ἐπιτρέπουσα τὴν καταδίωξιν τοῦ Σωκράτους ὡς διαφθορείως τῶν νέων. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ Τριάκοντα προχείρως ἐνομοθέτησαν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ παράδοξόν τινα ἀπαγόρευσιν, δι' ἧς ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος ἀπετράπη πάσης πρὸς τοὺς νέους συναναστροφῆς, ἀλλ' εἶνε πλέον ἢ βέβαιον ὅτι οἱ αὐθαίρετοι ἐκεῖνοι νόμοι ἠκυρώθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς πολυμελοῦς τυραννίας.

Ὅπως δὴ ποτε, ἡ προφανὴς τῶν μοχθηρῶν ἐκείνων ἀνθρώπων ἀδικία δὲν ἠρέθισε τὸν Σωκράτη, ὅστις προσῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον μὲ ἡσυχωτάτην συνειδησιν, χωρὶς μάλιστα νὰ προπαρασκευασθῇ καὶ πρὸς ἀπολογίαν. Στενότερος αὐτοῦ φίλος, Ἑρμογένης ὁ Ἰππονίκου, ἐτόλμησε νὰ τὸν κάμῃ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἔπρεπε καὶ ὀλίγον νὰ ἐτοιμασθῇ καὶ νὰ σκεφθῇ διὰ τὴν ἐπικειμένην κατ' αὐτοῦ δίκην. Αὐτὸς ὅμως ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν, ἁξίαν ὄντως τῆς ἀθανάτου ἡθικῆς του: „Οὐ γὰρ δοκῶ σοι ἀπολογεῖσθαι μελετῶν διαβεβιωκέναι; (Διότι) οὐδὲν ἄδικον διαγεγένημαι ποιῶν· ἡγὰρ νομίζω μελέτην εἶναι καλλίστην ἀπολογίας“ (Ξεν. Ἀπολογ. Σωκράτους § 3 καὶ ἐπ.). Ἀμέριμνος λοιπὸν ἀνέμενε τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐπρόκειτο ν' ἀντικρούσῃ τοὺς κατηγοροὺς του, ὡς ἀληθῆς καὶ κατὰ τοῦτο πρῶτος τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ θεὸς κήρυξ τοῦτ' αὐτὸ συνέβουλεε πρὸς τοὺς μαθητάς του: „Ὅταν δὲ παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ᾠρᾷ τί λαλήσετε“ (Ματθ. X, 19). Καὶ ἀλλαχοῦ: „Ὅταν δὲ εἰσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς ἀρχάς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί ἀπολογήσῃσθε ἢ τί εἴπητε“ (Λουκ. XII, 2).

Καὶ ὅταν αὐτὸς ἔλαβε τὸν λόγον δὲν κατεδέχθη νὰ κινήσῃ τὸν ἕλεον τῶν δικαστῶν ἐκτιθεὶς τοὺς ἀληθεῖς λόγους τῆς καταφορᾶς τῶν ἀντιδίκων καὶ ὑπερασπίζων τὴν ἄλλως ἐγνωσμένην περὶ τὴν ἄμεμπτον ἐκτέλεσιν τῶν πολιτικῶν καθηκόντων ἅκραν εὐλάβειάν του, ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε καὶ ταύτην τὴν περίστασιν ὡς καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν χάριν νέων πρὸς τοὺς συμπολίτας του περὶ ἡθικῆς υποθηκῶν. Καὶ εἶπε: „Τὸ θάνατον δεδιέναι, ὦ ἄνδρες, οὐ-

δὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι μὴ ὄντα· δοκεῖν γὰρ εἰδέναι ἐστὶν ἂ οὐκ οἶδεν. οἶδε μὲν γὰρ οὐδεὶς τὸν θάνατον οὐδ' εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ πάντων μέγιστον ὃν τῶν ἀγαθῶν, δεδίασι δ' ὡς εὖ εἰδότες ὅτι μέγιστον τῶν κακῶν ἐστὶ καὶ τοῦτο πῶς οὐκ ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἢ ἐπονεῖδιστος ἢ τοῦ οἶεσθαι εἰδέναι ἂ οὐκ οἶδεν;“ „Καὶ ὑμᾶς, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι μὲν καὶ φιλῶ, πείσομαι δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ ἢ ὑμῖν, καὶ ἔωσπερ ἂν ἐμπνέω καὶ οἷός τε ὦ, οὐ μὴ παύσομαι φιλοσοφῶν καὶ ὑμῖν παρακελευόμενός τε καὶ ἐνδεικνύμενός ὅτῳ ἂν αἰ ἐντυγχάνω ὑμῶν, λέγων οἷά περ εἶωθα, ὅτι ὦ ἀριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὢν, πόλεως τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκίμοτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύν, χρημάτων μὲν οὐκ αἰσχύνη ἐπιμελούμενος ὅπως σοὶ ἔσται ὡς πλείστα καὶ δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας καὶ τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται οὐκ ἐπιμελεῖ οὐδὲ φροντίζει; καὶ ἐάν τις ὑμῶν ἀμφισβητῇ καὶ φῇ ἐπιμελεῖσθαι, οὐκ εὐθὺς ἀφήσω αὐτὸν οὐδ' ἄπειμι, ἀλλ' ἐρήσομαι αὐτὸν καὶ ἐξετάσω καὶ ἐλέγξω, καὶ ἐάν μοι μὴ δοκῇ κακτῆσθαι ἀρετὴν, φάναι δέ, ὀνειδιῶ ὅτι τὰ πλείστου ἁξία περὶ ἐλαχίστου ποιεῖται, τὰ δὲ φαυλότερα περὶ πλείονος. ταῦτα καὶ νεωτέρῳ καὶ πρεσβυτέρῳ, ὅτῳ ἂν ἐντυγχάνω, ποιήσω, καὶ ξένῳ καὶ ἀσπῷ, μᾶλλον δὲ τοῖς ἀστοῖς, ὅσῳ μου ἐγγυτέρῳ ἐστὲ γένει“ (Πλάτ. Ἀπολογ. Σωκρ. 29 A. B. D. E, 30 A.)

Τοὺς τελευταίους τούτους λόγους φαίνεται ἀπαγγέλλων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς ἀληθείας μάρτυς, αὐστηρὸν δ' ἔχει καὶ ἀτρόμητον τὸ ὄφος, καὶ ἐκθαμβοὶ ἀκούουσιν οἱ δικασταί.

Μετὰ τὴν εὐνοήτως καταδικαστικὴν αὐτῶν ἐτυμηγορίαν μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πρὶν γαλήνης ἐξεφώνησε τοὺς κατανυκτικούς ἐκείνους λόγους: „Τοὺς οὐεῖς μοι ἐπειδὴν ἠβήσωσι τιμωρήσασθε, ὦ ἄνδρες, ταῦτά ταῦτα λυποῦντες ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπου, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι ἢ ἀρετῆς, καὶ ἐὰν δοκῶσι τι εἶναι μὴδὲν ὄντες, ὀνειδίετε αὐτοῖς ὥσπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ καὶ οἰοῦνται τι εἶναι ὄντες οὐδενὸς ἁξιοί. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῇτε, δίκαια πεπονθὼς ἐγὼ ἔσομαι ὑφ' ὑμῶν, αὐτός τε καὶ οἱ οὐεῖς. ἀλλὰ γὰρ ἤδη ᾠρα ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ἀποθανομένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις· ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἐρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἀδελὸν παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ“ (αὐτόθι. τέλος).

ΒΙΩΤΙΚΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ.

(συνέχεια).

50.

Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὰς νέας γνωριμίας. Ὅσον εὐχάριστοι καὶ ἂν Σοὶ ᾦνε, πάλιν δὲν πρέπει νὰ ἐνθουσιᾷς ὑπὲρ αὐτῶν. Οὐδεμίαν ἔχε πρὸς τοὺς νέους γνωρίμους Σου ἐμπιστοσύνην. Μὴ ὀμίλῃς περὶ σεαυτοῦ ἐνώπιόν των (ὅπως καὶ οὐδέποτε ἐν γένει πρέπει νὰ περιαιτολογῇς) καὶ μὴ σφετερίζεσαι τὸ ἔργον τοῦ χρόνου. Εἶνε ἀναμφίβολον, ὅτι θὰ συνδεθῇς πρὸς αὐτούς, ἂν πραγματικῶς ᾦνε ὅμοιοι πρὸς Σέ.

51.

Μὴ νομίσῃς ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκ πρώτης ὄψεως κινήσαντες τὸ ἐνδιαφέρον Σου εἶνε πλασμένοι διὰ Σέ, διότι ἡ πέτρα ἀποδεικνύει ὅλως τὸ ἐναντίον.

52.

Ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους Σου ἔχε ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην. Χάριν αὐτῶν πράττε πᾶν ὅ,τι ἂν δύνασαι. Διότι, ὡς λέγει μὲ δίκαιον λόγον εἰς τῶν σοφῶν, ἂν ὑποτιμᾷς πᾶν ὅ,τι οἱ ἄλλοι αἰσθάνονται καὶ σκέπτονται, ἀσθενοῦσιν αἱ εὐφροσύναι καὶ θαμβοῦνται ἢ δόξα. Μὴ φοβηθῇς καὶ μὴ υποχωρήσῃς ἐνώπιον οὐδεμιᾶς ἀπειλῆς ἢ καταφορᾶς τῆς τύχης τεινούσης νὰ Σε ἀποχωρίσῃ τῶν φίλων Σου.

53.

Ἐχε πρὸς αὐτούς, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, διότι ἄνευ ἐμπιστοσύνης οὐδέποτε δύο ἄνθρωποι δύνανται νὰ συνδεθῶσι στενῶς πρὸς ἀλλήλους. Φύλαττε δὲ ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην οὐ μόνον πᾶν τὸ ἐμπει-

στευμένον Σοι, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἀπλῶς λεχθέν, τὸ ὅποῖον δὲν πρέπει νὰ μάθῃ πᾶς ὁ τυχών.

54.

Οὐδέποτε πρέπει ν' ἀναγινώσκῃς ξένα ἔγγραφα, ἐπιστολάς, ἡμερολόγια κτλ., τὰ ὅποια κατὰ τύχην εὔρες ἠνεωγμένα ἐνώπιόν Σου.

55.

Βλέπε τοὺς φίλους Σου οὔτε πάρα πολὺ συχνά, οὔτε πάρα πολὺ σπανίως.

56.

Ὑπόσχου ὀλίγα, καὶ μάλιστα ὅσον οἷόν τε ὀλίγιστα προκειμένου περὶ μικρῶν καὶ ἀσημάντων πραγμάτων, τήρει ὅμως παρ' ὅλα τὰ ἐμπόδια τὴν ὑπόσχεσίν Σου. Μὴ βασί-
ζεσαι ἐπὶ ὑποσχέσεων ἀνθρώπων, οὐς δὲν γνωρίζεις καλῶς.

57.

Προτιμότερον νὰ ᾔνῃ τις εὐπιστος παρὰ δύσπιστος. Δὲν εἶχε δίκαιον ὁ Λαροσφουκῶ εἰπών, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους των μόνον ὁδηγὸν ἔχουσι τὸ συμφέρον.

58.

Ἡ ἀλληλογραφία εἶνε καὶ εὐάρεστος καὶ ὠφέλιμος ἐνασχόλησις. Πρέπει ὅμως νὰ ἔχῃ καὶ τὰ ἑριὰ της. Μὴ γράφῃς γράμματα πολλὰ χάριν ἀπλῆς μόνον φιλοφροσύνης.

59.

Δὲν ἔχεις ἀνάγκην νὰ περιφρονῇς τοὺς τυχαίους καὶ ἀναγώγους ἀνθρώπους· ἀρκεῖ μόνον ἡ πρὸς αὐτοὺς ψυχρότης Σου. Διότι καθὼς λέγει ἀνατολική τις παροιμία, τὸ ψῦχος μόνον δεσμεύει τὴν λάσπην, διὰ νὰ μὴ ῥυπάνῃ τὸν πόδα.

60.

Πρὸς τοὺς κατωτέρους Σου ἔσο μᾶλλον εὐπροσήγορος, παρὰ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους.

61.

Ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, εἰπόντος ὅτι πρέπει μετὰ προσοχῆς καὶ ἕως τέλους νὰ ἀκούῃς ἑα-
στον, καὶ τὸν ἀφανέστατον ἀκόμη, φλύαρον. Τοιοῦτοτρόπως πάντοτε ἔχεις κέρδος ἢ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἢ καὶ τι ἐκ τῶν λεγομένων του, πάντοτε ὅμως περισσότερον, παρ' ὅσον ἐὰν ᾔσο ἀφηρημένος.

(ἔπεται τὸ τέλος.)

ΟΙ ΔΥΟ ΦΙΛΟΙ.

(συνέχεια).

— Δὲν μ' ἐνόησες καλῶς, ὑπέλαβεν ὁ φίλος μου μειδιῶν καὶ ἐξακολουθῶν νὰ ἐρυθριᾷ. Θὰ σοὶ συστήσω τὴν ζωντανὴν Μοῦσάν μου.

— Ἄ, αὐτὸ εἶνε ἄλλο! Διὰ τί ὅμως λέγεις — Μοῦσάν μου;

— Τώρα θὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω . . . Ἀλλὰ στάσου! Νά, νομίζω ὅτι ἔρχεται τώρα ἡ ἰδία . . .

Ἐξωθεν ἠκούσθη ὁ εὐαφρὸς θόρυβος κατεσπευσμένων βημάτων, ἡ θύρα ἠνοιχθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ αὐτῆς ἐπεφάνη δεκαοκταέτις νεᾶνις ποικιλόχρουν φέρουσα ἔνδυμα, μέλαν μανθῆλιον περὶ τοὺς ὤμους καὶ μέλανα ψιθινὸν πῖλον ἐπὶ τῆς ξανθῆς καὶ ὀλίγον ἐξωγκυμένης κόμης της. Ἀμα μὲ εἶδεν, ἐτρώμαξεν, ἠρυθρίασεν ἐξ αἰδοῦς καὶ ὠπισθοχώρησεν . . . ἀλλ' ὁ Ταρχῶφ εἶχεν ἤδη δράμει εἰς προῦπάντησίν της.

— Παρακαλῶ, εἰσελθετε παρακαλῶ, Μοῦσα· ὁ κύριος ἐδῶ εἶνε στενὸς φίλος μου . . . ὁ λαμπρότερος καὶ ἀθώοτερος τοῦ κόσμου ἄνθρωπος. Ἐμπροσθέν του μὴ ἔχετε κἀν-
ένα φόβον . . . Πέτρε, εἶπε στραφεὶς πρὸς ἐμέ· ἐδῶ σοὶ συνιστῶ τὴν Μοῦσάν μου . . . τὴν δεσποινίδα Μοῦσαν Παυ-
λίδου, τὴν καλὴν μου φίλην.

Ὑπεκλίθην.

— Πῶς . . . Μοῦσαν; ἤρχισα νὰ λέγω . . .

Ὁ φίλος μου ἔμειδιάσα.

— Δὲν γνωρίζεις λοιπὸν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν Καζαμίαν; Καὶ ἐγώ, φίλε μου, τὸ ἔμαθα, ἀφ' οὗ ἐγνώρισα τὴν ἀξίεραστον αὐτὴν δεσποινίδα. Μοῦσα! . . . πόσον θελητικὸν ὄνομα! Καὶ πόσον καταλλήλως τῇ ἐδόθη!

Ὑπεκλίθην καὶ ἐκ δευτέρου πρὸ τῆς „καλῆς φίλης“ τοῦ φίλου μου. Ἀφῆκε τὴν θύραν, ἐπροχώρησεν ὀλίγα βήματα

καὶ πάλιν ἐστάθη. Ἦτο πολὺ εὐεidlῆς ἡ κόρη, ἀλλ' ἐγὼ δὲν συνεμεριζόμην τὴν γνώμην τοῦ Ταρχῶφ καὶ κατ' ἰδίαν μάλιστα ἐψιδύρισα: „Τί εἶδους λοιπὸν Μοῦσα εἶνε αὕτη;“

Οἱ χαρακτηριστὲς τῆς στοργγύλης καὶ ῥοδοχρόου μορφῆς της ἦσαν λεπτοὶ καὶ τρυφεροί. Τὸ ἀνάστημά της, τὸ κομ-
φὸν ἀληθῶς καὶ ῥαδινόν, ἀπέπνεε σφριγῶσαν καὶ ἐλαστικὴν νεότητα. Ἀλλὰ τὴν Μοῦσαν, τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς Μούσης ἐγώ, καὶ μετ' ἐμοῦ ἅπασα ἡ τότε νεολαία, ἐφантаζόμην ὅλως διαφορετικὴν! Πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ Μοῦσα ὤφειλε νὰ ἔχῃ μέλαιναν κόμην καὶ ὠχρὰς παρειάς! Μία ἐκφρασίς τοῦ προσώπου, συγχωνεύουσα τὴν περιφρόνησιν μὲ τὴν ἀγερῶχίαν — ἐν μειδίᾳ, συνδυάζον τὴν πικρίαν πρὸς τὴν εἰρωνεῖαν — βλέμμα, πλήρες γοητείας, καὶ ἐκείνο τὸ μυστηριώδες, τὸ δαιμόνιον, τὸ μοιραῖον „κάτι“ — ἦσαν τὰ γνωρίσματα, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν Μοῦσαν, τὴν βυρωνικὴν Μοῦσαν, ἣτις κατεῖχε τότε ὅλας τὰς νεανι-
κὰς κεφαλὰς. Οὐδὲν ἐξ ὧν τούτων εἶχον παρατηρήσει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς νεήλιδος. Ἄν ἤμην μᾶλλον ἡλικιωμένος καὶ πλέον πεπειραμένος, πιθανὸν νὰ ἐδίδον περισσότεραν προσοχὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της: — ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ κοίλους μὲ ὀλίγον ἐξωδημένα βλέφαρα, ἀλλὰ μέλανας ὡς τὸν ἀχάτην, ζωηροὺς καὶ διαυγεῖς: . . . σπάνιον τοῦτο φαινόμενον εἰς τὰς ξανθὰς. Καὶ ποιητικὰς μὲν ὁρμὰς δὲν θ' ἀνεκάλυπτον εἰς τὸ βεβιασμένον καὶ οὕτως εἰπεῖν ὀλισθη-
ρὸν βλέμμα της, πάντως ὅμως θ' ἀνεύρισκον τὰ γνωρίσματα εὐπαθοῦς καὶ μέχρις αὐταπαρνησίας τρυφερᾶς καρδίας . . . ἀλλὰ, καθὼς εἶπον, τότε ἤμην ἀκόμη πολὺ μικρὸς.

Ἐξέτεινα τὴν χεῖρά μου πρὸς τὴν δεσποινίδα Μοῦσαν — αὕτη δὲν μοὶ ἔδωκε τὴν ἰδικὴν της· δὲν παρετήρησε τὴν κίνησίν μου, ἀλλ' ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ταρχῶφ